

צדקתך צדק

After completing the repetition of שמונה עשרה during תפלת מנחה, it is customary to recite three פסוקים from תהלים, each of which begins with the word: צדקתך.

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) מנחה של שבת-ואומר אלו הפסוקים. צדקתך צדק לעולם וגו'.
וצדקתך א-להים עד מרום וגו'. צדקתך כהררי א-ל עד אדם ובהמה תושיע ה'. ומקדש.

Translation: The prayer leader recites the following verses: Tzidkaska Tzedek, etc . . . and then Kaddish.

רב סעדיה גאון provides for the recital of the same פסוקים but in a different order:

סידור רב סעדיה גאון-ורבים ממנו קוראים אחרי תפלת מנחה בשבת את שלשת הפסוקים האלה: וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות, א-להים מי כמוך. (תהלים עא, יט);
צדקתך כהררי א-ל, משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע, י-י. (תהלים לו, ז);
צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. (תהלים קיט, קמב).

Translation: Many recite after Tefilas Mincha on Shabbos the following three verses: Tzidkascha, etc.

The מהזור ויטרי provides that the פסוקים be recited in a third order:

מהזור ויטרי סימן ר'-ושליח ציבור אחר תפילתו אומר ג' מקראות הללו של צידוק הדין והציבור
עונין אחריו כל מקרא ומקרא: צדקתך כהררי א-ל ומשפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע י-י
(תהלים לו): וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות א-להים מי כמוך (שם עא): צדקתך
צדק לעולם ותורתך אמת (שם קיט): קדיש שלם:

Translation: After completing the repetition of Shemona Esrei, the prayer leader recites the following three verses. Each one represents a statement of acceptance of G-d's actions. Those congregated repeat each verse after it is recited by the prayer leader: i.e. Tzidkaska K'Harirei Kail, etc . . . and then Kaddish Tiskabel.

At first, the order of the פסוקים followed in ספרד, Spain, resembled the same order provided by רב עמרם גאון:

ספר אבודרהם תפלת מנחה של שבת-צדקתך צדק לעולם. וצדקתך א-להים עד מרום. צדקתך
כהררי א-ל. כך נהגו לאמרם ברוב המקומות בספרד.

Translation: Tzidkascha Tzedek etc. That was the order followed in most Jewish communities in Spain.

Currently, in נוסח אשכנז, the פסוקים are recited in the following order:

צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. (תהלים קיט, קמב);
וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות, אלהים מי כמוך. (תהלים עא, יט);
צדקתך כהררי א-ל, משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע, י-י. (תהלים לו, ז).

In נוסח ספרד and among ספרדים, the פסוקים are now recited in the following order:

צדקתך כהררי א-ל, משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע, י-י. (תהלים לו, ז).
וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות, אלהים מי כמוך. (תהלים עא, יט);
צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. (תהלים קיט, קמב);

We see the order of the פסוקים begin to change in the early 1200's. In the following we learn one basis for the current practice among both Ashkenazim and Sephardim:

ספר אור זרוע ח"ב – הלכות מוצאי שבת סימן פט–ומורי ה"ר יהודה חסיד זצ"ל אמר לי שמה שאנו אומרים צדקתך במנחה בשבת היינו משום שאותם פסוקים מדברים מתורה וממלאכים ומגיהנם כך שמעתי מפיו ולא פירש לי הטעם כי לא שאלתיו. ונראה בעיני דהיינו טעמא כדאמרי' פ' אר"ע דכ"ע בשבת ניתנה תורה להם לישראל. והא דתניא בסדר עולם בששה בסיון נתנו להם עשרת הדברות לישראל ויום ששי היה ונרסי' נמי במכילתא.

Translation: My teacher Rabbi Yehudah Ha'Chasid told me that we recite three verses each of which begins with the word Tzidkaska at Mincha on Shabbos because the three verses represent, respectively, the Torah, the angels, and Gehenom. So I heard from him. He did not share the reason with me because I failed to ask him for it.

The basis to recite the verses appears to be as follows: In Maseches Shabbos Daf 86b we learn that all agree that the Torah was given to the Jewish People on Shabbos. However we learn a different opinion in Seder Ha'Olam that the Ten Commandments were given to the Jewish People on the sixth day of Sivan and that it was a Friday. We learn the same facts in the Midrash Mechilta.

זה הקשה ה"ר פטר בר יוסף זצ"ל והשיב לו ה"ר יצחק בן מלכי צדק זצ"ל דברייתא דסדר עולם משובשת היא דמאן תנא סדר עולם ר' יוסי ובני התלמוד כך היו שונים אותה בז' בחודש ניתנו עשרת הדברות ויום שביעי היה. הלכך אנו אומרים צדקתך צדק לעולם דהיינו בתורה משתעי שאנו משבחים להקב"ה שהיום ניתנה תורה ואח"כ וצדקתך אלקים עד מרום וגו' דמשתעי במלאכים שהם במרום ואנו משבחים להקב"ה על שבחר בנו לומר לפניו שירה היום ולא במלאכים

Translation: The contradiction between the Gemara and Seder Ha'Olam was raised by Rabbi Peter son of Yosef. Rabbi Yitzchok son of Malkei Tzedek answered that what we find in Seder Olam is erroneous. On what did the author of the Seder Olam base his opinion that the 6th day of Sivan was a Friday? He based it on the opinion of Rabbi Yossi and his students that the Ten Commandments were given on the seventh day of Sivan and that day was Shabbos. (That would mean that the sixth day of Sivan fell on a Friday). Therefore we recite the verse of Tzidkaska Tzedek L'Olam at Mincha on Shabbos as a statement of the following: Your righteousness is an everlasting righteousness as evidenced by the Torah. It is our way of praising G-d for giving us the Torah on Shabbos. Then we say: Tzidkascha Elokim Ad Marom, etc. With those words we are saying: Your righteousness reaches to the highest heavens. That is a reference to the angels who reside in Heaven. We praise G-d for having chosen us to recite song on Shabbos in the place of the angels.

כדאמר במדרש שהמלאכים משוררים וכתוב שש כנפים לאחד וכל יום משורר בכנף אחד דהיינו ששה כנפים לששה ימים ובשבת אין להם במה לשורר אמרו מלאכים לפני הקב"ה היום אין לנו עוד כנף במה לשורר תן לנו כנף שביעי ונשורר לפניך היום. א"ל הקב"ה אינכם צריכין. יש לי כנף אחד שמשורר לפני היום שנאמר מכנף הארץ ומירות שמענו צבי לצדיק. ולאח"כ אנו אומרים צדקתך כהררי א–ל ומשפטך וגו' שאותו פסוק מדבר בגיהנם ואנו משבחים להקב"ה על כי כל שומרי שבת אע"פ שרוב מעשיהם מקולקלים אינם נידונין בשבת בגיהנם. והאי טעמא שאין אנו אומרים בסדר הכתובין בתהלים כי החשוב חשוב אנו מקדימין אבל בצרפת אומרים אותם כדרך כתיבתם בספר תהלים נותנים לאלקינו שבה והלולים ותהלים:

Translation: We learned in the Midrash that the angels sing to G-d each weekday. This statement is based on the verse that provides that each angel has six wings. Each day the angels sing through one wing. Each of the six

להבין את התפלה

wings represent one of the six days of the week. That leaves the angels with no wing with which to sing to G-d on Shabbos. The angels then approached G-d and said: today, on Shabbos, we have no wing through which we can sing for You. Please provide us a seventh wing so that we may sing to You. G-d then responded that the angels do not need another wing. I have a different wing that will sing to Me on Shabbos (i.e. the Jewish People) as it is written: From the uttermost part of the earth have we heard songs, glory to the righteous. We then recite the third verse: Tzidkascha K'Harirei Kail etc. This verse represents Gehenom. We praise G-d for the fact that those who observed Shabbos during their lifetime, even if they committed other sins, are relieved of their punishments on Shabbos. For this reason, we do not recite these verses in the order in which they appear in the Book of Tehillim. Instead we refer first to the verse that delivers the most important message first. In France, however, they recite the verses in the order in which they appear in Sefer Tehillim and they offer them as praises to G-d.

Another explanation as to the order of the verses:

פירושי סידור התפילה לרוקה [קד] צדקתך צדק עמוד תקפו-ומצדיקין הדין בשבת במנחה לפי שפושעי ישראל נינוהין בשבת מדין תפתה, ובמנחה מעמידין הנשמות על מעיין מים צה שמושך לפני פתח הגן והנשמות רוחצות במים לקרר גופם מפני האש, על כן אנו מצדיקין ביראה אילו ג' פסוקים כנגד עון ופשע וחטאה שעשו, ואנו מעידין בו יפה חייב יפה דין יפה עשה. ולפי שהנשמות עומדות על אותו מעיין תיקנו הגאונים ורבנן סבוראי שלא לשתות מים בין מנחת שבת למעריב שלא לגזול את המתים, ואע"ג דאמ' בערבי פסחים דבי רב אשי לא קפדי אמיא נוכל לומר לאחר מיכן גזרו, אי נמי הם היו שותים לאחר שהתפללו מעריב שכבר הנשמות שבו לשאולה, על כן מצדיקין כל ישראל את הדין במנחה בשבת.

Translation: We declare that we accept the actions that G-d takes at Mincha time on Shabbos. On Shabbos, the sinners among the Jews are given a reprieve from their punishments. At Mincha time, the souls move to the spring of clear water that flows in front of the gate that opens to their place of punishment. The souls wash themselves in the water to cause their body temperature to drop in order that they can then withstand the fire that awaits them in their place of punishment. These three verses represent our acceptance of the punishment that one will receive for violating the three forms of sin, Avon, Peshah and Chait. We testify to three facts: G-d fairly found them guilty; G-d fairly sentenced them and G-d acted appropriately. Because the souls are standing by a spring at Mincha time, the Gaonim and the Saborite Sages instituted the practice of not drinking water between Mincha on Shabbos and Arvis of Motzei Shabbos so as to not draw any water away from the deceased. Although we learned in Maseches Pseachim that Rav Ashi and his house were not concerned about drinking water during that time of day on Shabbos, we can argue that the Sages who lived after Rav Ashi instituted the prohibition or we can say that Rav Ashi drank water after Arvis of Motzei Shabbos. By that time the souls would have returned to their place of punishment. Therefore the Jewish People declare their acceptance of G-d's actions during Tefilas Mincha on Shabbos.

Another explanation:

ספר שבולי הלקט ענין שבת סימן קכו- מנהג לומר בתפלת המנחה צדקתך צדק לעולם וצדקתך א-להים עד מרום צדקתך כהררי א-ל. יש אומרים שבמקום צדוק הדין אנו אומרים אותן מפני שמסורת בידינו מאבותינו שמשנה רבינו ע"ה נפטר בשבת במנחה ועל כן אנו מצדיקין עלינו את הדין. והר"ר שניאור ז"ל פי' לפי שקרבה השעה שחזרין הרשעים להשפט בגיהנם לפיכך אנו מצדיקין עליהם את הדין. ובפיסקא דשור או כשב דורש שם. צדקתך כהררי א-ל וגו' אדם ובהמה

תושיע ה', משפט אדם ומשפט בהמה, משפט אדם וביום השמיני ימול שתעבור עליו שבת. ומשפט בהמה, מיום השמיני והלאה הה"ד אדם ובהמה תושיע ה' מכאן רמז שאומרים צדקתך כהררי א-ל בשבת במנחה. מאי טעמא דכתיב בהו אמת וחותרמו של הקב"ה אמת, ומנחת שבת חתימת שבוע. ותחילת הפסוקים דורש שם על משפט רשעים בגיהנם.

Translation: It is customary to recite the verses: Tzidkaska Tzedek L'Olam, etc. and Tzidkaska Elokim Ad Marom until Tzidkaska K'Harirei Kail. Some say that we recite these verses as a declaration that we accept G-d's actions. We have a tradition that has been passed down to us by our ancestors that Moshe Rabbenu died on Shabbos at Mincha time. We declare that we accept G-d's act of allowing Moshe Rabbenu to die. Rabbi Shneur explained that we recite these verses because Mincha time on Shabbos represents the time that the evil ones are about to return to Gehonim to continue receiving their punishment. We declare that we accept G-d's decision to punish those who are evil. Rabbi Shneur makes this point when he comments on the portion of the Torah that begins: Bull or sheep. The verse: Tzidkaska K'Harirei Kail contains the words: G-d will rescue animal and human. Both animal and human are mentioned in the same verse to draw a comparison between the two. Concerning humans the Torah tells us that a newborn is not circumcised until the eighth day. This teaches us that a child must experience one Shabbos before he is circumcised. Similarly, we maynot slaughter an animal for a sacrifice until it is eight days old. That is the message of the verse wherein we say that G-d rescues both human and animal. That teaches us that we should recite the verse: Tzidkaska K'Harirei Kail on Shabbos at Mincha. What is the reason for reciting the verse of Tzidkaska Tzedek L'Olam? Because the verse includes the word: Emes (truth). The (Chasima) signature of G-d is Emes. Mincha on Shabbos represents the (Chasima) end of the week. The beginning word of each of these verses represents the judgment of the evil ones that takes place in Gehonim.

יש מקומות שהן אומרים אלו הפסוקים כסדר הזה ונותנים סימן לדבר וה' א-להים אמת הוא גוי פסוק ראשון יש בו ה'; פסוק שני יש בו אלהים; פסוק שלישי יש בו אמת. והטעם לפי שכל פסוק יש בו מעלה עליונה מפסוק שלפניו. פסוק ראשון אומר צדקתך כהררי א-ל ופסוק שני אומר וצדקתך א-להים עד מרום שהיא מעלה עליונה וגדולה על הראשונה. ופסוק שלישי צדקתך לעולם שהיא מעלה וגדולה משניהם. גם הפסיקתא מוכיח כן שכך סידרן שמתחיל לדרוש צדקתך כהררי א-ל ומסיים מכאן, רמז שאומרים בשבת צדקתך כהררי א-ל במנחה. מאי טעמא? דכתיב בהו אמת וחותרמו של הקב"ה אמת. ומנחת שבת חתימת שבוע הא למדת שצריכין לחתום באמת ואין לנו לשנות מנהג אבותינו.

Translation: In some places they recite the verses in this order and base it on a verse: V'Hashem Elokim Emes. The first verse: Tzidkaska K'Harirei Kail has G-d's name (Kail). The second verse: Tzidkaska Elokim Ad Marom contains the word: Elokim. The third verse: Tzidkaska Tzedek L'Olam contains the word: Emes. We recite the verses in that order because the theme of each succeeding verse represents a more significant trait of G-d. The first verse is Tzidkaska K'Harirei Kail. The second verse: Tzidkaska Elokim Ad Marom describes G-d as acting in a higher level (Marom). The third verse: Tzidkaska Tzedek L'Olam represents an even higher level since it refers to G-d acting forever. We see the same order in the Piska. It begins to comment first on the verse: Tzidkaska K'Harirei Kail and explains: We find a clue that we should be reciting the verse: Tzidkaska K'Harirei Kail on Shabbos at Mincha. Why? Because the verse contains the word: Emes and the signature of G-d is Emes. Mincha on Shabbos is the end of the week and we need to conclude the week with the word Emes. We want to state that G-d places his signature at the end of each week (or we want to end each week by reciting G-d's name of Emes). We should therefore not deviate from the customs of our ancestors.